

Ryszard Groń

"Przyjaźń duchowa", Aelred, Kęty 2003 : [recenzja]

Collectanea Theologica 75/4, 235-237

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

gijnych. Powinien zostać dopuszczony do czytania w liturgii. Od czasu pojawienia się Biblii Tysiąclecia i Poznańskiej stanowi najważniejsze wydarzenie na polu polskich przekładów biblijnych.

Michał Wojciechowski, Olsztyn

ELRED Z RIEVAULX, *Przyjaźń duchowa*, Wstęp, tłumaczenie i uwagi krytyczne: M. Wylęgała, wyd. Antyk, Kęty 2004, ss. 95.

Jeszcze trzy lata temu na Sesji Naukowej w Pelplinie, poświęconej Kulturze Cysterskiej w Polsce (21-23 IX 2001), mówiono o bardzo słabej znajomości jej duchowości w teologicznym środowisku polskim, szczególnie jeżeli chodzi o dostęp do krytycznie opracowanych źródeł pisemnych mistrzów Zakonu oraz brak do nich fachowych komentarzy (B. A. Grenz, *Źródła do dziejów duchowości cysterskiej. Wybrane zagadnienia*, w: D. A. Dekanski, B. A. Grenz... /red./, *Kulturotwórcza rola Cystersów na Kociewiu. Materiały z Sesji Naukowej w Pelplinie, w dniach 21-23 września 2001*, Pelplin-Tczew 2002, s. 265-276). A oto w środowisku dominikańskim ukazuje się pierwszy zwiastun nowego powiewu naukowego w tej dziedzinie. Otóż o. M. Wylęgała, młody doktorant z Uniwersytetu Warszawskiego, przedłożył tłumaczenie, wraz z krytycznymi uwagami, jednego z najważniejszych utworów jednego z trzech wielkich teologów Odnowy Cysterskiej XII w., Aelreda (Wylęgała woli używać imienia Elred), słynnego opata angielskiego z Rievaulx, *O przyjaźni duchowej (De spiritali amicitia)*.

Dotychczas teologowie zajmujący się tą tematyką czerpali z łacińskiego oryginału w jego krytycznym opracowaniu przez A. Hoste i C. H. Talbota: Aelredi Rievallensis, *Opera omnia – opera ascetica*, Brepolis-Turnholt 1971, *Corpus Cristianorum – Continuatio Mediaevalis I*; to źródło też posłużyło tłumaczowi za podstawę polskiego przekładu. Nie tak dawno (na łamach „Życia konsekrowanego”) pisaliśmy o ponowieniu przekładów ważniejszych dzieł Aelreda na język hiszpański przez karmelitańskie wydawnictwo Monte Carmelo (2001-2002). Podobnymi osiągnięciami mogły się chwalić inne wydawnictwa w Europie Zachodniej i Amerykach; od teraz jest ono dostępne dla szerszych rzesz czytelników w języku polskim.

Aelred był mnichem i opatem cysterskim żyjącym w latach 1110-1167, w północnej Anglii (Northumberland). Pochodził ze szlachty anglosaskiej, z rodziny szanowanych księży katolickich (celibat dopiero był wdrażany w Anglii). Dziesięć lat (1124-1134) spędził na dworze króla Dawida I Szkockiego, gdzie miał możliwość poszerzenia znajomości kultury klasycznej, której wiedzą się później bardzo kompetentnie wykazał, zajmując ważne stanowisko zarządcy domu królewskiego. W 1134 r. rezygnuje z dobrze zapowiadającej się kariery politycznej, by wstąpić do

klasztoru nowo powstałego Zakonu Cysterskiego, dopiero co wchodzącego na tereny Anglii i mającego swoją jedną z pierwszych siedzib w Rievaulx. Tam spędził lata nowicjatu, przejmując z czasem (1142-1143) funkcję jego formatora (mistrza nowicjatu), następnie opata klasztoru filialnego w Revesby k. Lincoln (1143-1147), wreszcie opata samego klasztoru w Rievaulx (1147-1167). Tam też umarł w opinii świętości po długoletniej chorobie. Za jego rządów klasztor przeżywał okres swej największej świetności, dlatego Aelred uważany jest za jedną z największych postaci średniowiecznej Anglii.

Dzieło *Przyjaźń duchowa* powstał za władzania Aelreda w Rievaulx, w latach 1147-1165. Zarówno w swej strukturze jak i treści autor wzoruje się na *Lealius de amicitia* antycznego pisarza rzymskiego, Cycerona (I w. przed Chr.). Na utwór składają się trzy dialogi-księgi (Aelreda z jego bliskimi uczniami), poprzedzone krótkim *Prologiem*, podejmując po kolei (również na wzór cyceroński) trzy kwestie: co to jest przyjaźń (I), w czym się ona przejawia, jakie są jej właściwości i owoce (II), w jaki sposób się kształtuje, jakie obowiązują w niej reguły (III). Trzeba przyznać, dzieło w polskim tłumaczeniu oddaje bardzo dobrze całą strukturę i treść.

Tłumacz w swym krótkim *Wstępie* przedstawił pokrótce postać Aelreda (s. 5-14), jakkolwiek, nie uwzględnił najnowszych osiągnięć w tej materii. Brak tu pionierskiej pod tym względem pracy biograficznej opata, autorstwa A. Squire'a (*Aelred of Rievaulx. A Study*, London 1981³) już o nie mówiąc o całej anglojęzycznej literaturze (być może ze względu na brak znajomości przez tłumacza języka angielskiego); wystarczy wspomnieć artykuł A. Stackpoole, na temat publicznej działalności Aelreda, w ogóle prawie nieobecnej w hagiograficznym zyciorysie Waltera Daniela (*The Public Face of Aelred*, w: „The Downside Review” 85/1967, s. 183-189; 318-325); czy chociażby ostatnie badania amerykańskiej badaczki z Ohio University w Athens, Marshy L. Dutton. Autor nie umieścił ich nawet w swej bibliografii, co jest sygnałem, że po prostu o nich nie wie.

Niewątpliwie te braki zapewne też usprawiedliwiają poczynione nieliczne błędy w prezentacji dorobku badań nad życiem i twórczością angielskiego opata, jaki przedstawił Wylęgała w ramach swego *Wstępu*. Np. źle ocenił stan badań nad dysputą wokół homoseksualnej tożsamości Aelreda, jaka toczyła się w środowisku angielskim w ciągu trzech ostatnich dekad ubiegłego stulecia, zaznaczając, że B. P. McGuire broni opata przed boswellowskimi zarzutami jego skłonności homoseksualnych; podczas gdy to właśnie nikt inny jak McGuire przygotował nową strategię tego ataku, opierając się na wstępnej krytyce tez Boswella (por. przyp. 19, s. 8). Zastanawiają też pewniki, z jakimi się wypowiada na temat dyskusyjnych dziś elementów zyciorysu opata, jak chęć osadzenia go na stolicy prymasowskiej Szkocji przez władcę, któremu służył na dworze szkockim, czy niespodziewane powołanie zakonne. Wg nowych insynuacji prof. Marshy L. Dutton, w pierwszym

przypadku nie było takiej możliwości w obliczu wdrażanej z nowym impetem postanowień reformy gregoriańskiej, co też w konsekwencji miało tłumaczyć jego długo przemyślane (nie, jak dotychczas uważano, nagle) powołanie zakonne. Ostatnią dyskusyjną sprawą jest kwestia dwuetapowego w czasie powstawania traktatu o przyjaźni, a mianowicie 1147, za jego włodarzenia filialnym opactwem Revesby (1 cz.), i dokończenie tego dzieła w latach 1160-1167. Można było przynajmniej zaznaczyć te wszystkie elementy w przypisie.

Mimo tych nielicznych mankamentów, które nie wnoszą nic istotnego w dzieło pierwszego tłumaczenia na język polski traktatu o przyjaźni, należy pochwalić pracę młodego doktoranta. On sam zaznacza, że podjął się dzieła niejako pionierskiego, ryzykując zastosowanie nowego słownictwa z dziedziny uczuć i intelektu, w które tak obfituje język Aelreda, dotychczas nieznaną na polskim gruncie mediewalistycznym (por. s. 12-14). Dzięki pracy M. Wylęgały, czytelnik ma, jak „kawa na ławę”, podany cudowny kąsek literatury klasycznej średniowiecza, dotychczas w ogóle nieznaną, bo będący w cieniu wielkiego Bernarda z Clairvaux (1090-1153). Należy życzyć mu ukończenia pracy doktorskiej, nad którą obecnie pracuje, i mieć nadzieję, że nie będzie to jego ostatnie tłumaczenie ze spuścizny aelrediańskiej.

Ryszard Groń, Chicago

Marsha L. DUTTON, Daniel M. LACORTE, Paul LOCKEY (red.), *Truth as Gift. Studies in Medieval Cistercian History in Honor of John R. Sommerfeldt*, Cistercian Publications, Kalamazoo, Mich., 2004, ss. 588.

Z okazji 40-letniej działalności naukowo-pedagogicznej profesora Johna R. Sommerfeldta, jego przyjaciele i uczniowie: Marsha L. Dutton, Daniel M. LaCorte i Paul Lockey, zadbali o uhonorowanie go specjalnym jubileuszowym wydaniem Księgi Pamiątkowej, pt. *Prawda jako dar. Studia ze średniowiecznej cysterskiej historii*. Gdy się czyta *Wstęp* do tego dzieła autorstwa Marshy L. Dutton (s. XXV-XXXVI), okazuje się, że stajemy przed wielką charyzmatyczną osobowością ukrytą za murami ścian uniwersyteckich. Warto tu pokrótce przybliżyć tę postać, pewnie zupełnie nieznaną w polskim środowisku teologicznym.

John R. Sommerfeldt jest znanym amerykańskim teologiem i historykiem monastycyzmu okresu XII-wiecznego średniowiecza. Jego szczególną dziedziną badawczą jest problematyka cysterska, a dokładniej duchowość św. Bernarda z Clairvaux i Aelreda z Rievaulx. Wychował się w Dearborn, Michigan, i na Uniwersytecie w Michigan pobierał pierwsze szlify naukowe z dziedziny historii średnio-